

מא באר הכולה

הלכות בית הכנסת סימן קנר

קנר דיני תשמיש קדשה וגרות בית הכנסת, ובו ט"ו סעיפים:

א (א) *רחבה של עיר, אף-על-פי שמתפללין בה בתעניות אין בה משום קדשה, מפני שהיא צרואה. יובן בתים (ב) ונצרות (ב) שמתקבצין בהם להתפלל (ג) באקראי (פרוש, הנה מקרה והנחמה, לא הנה קביעות) אין בהם שום קדשה: ב [*] (ד) *השוכרים בית (ה) ומתפללין בו, אין לו דין בית-הכנסת: ג (ו) *תשמישי קדשה, כגון (ז) תיק של ספרים ומזוזות, ונצרות מתפללין,

שערי תשובה

[*] השוכרים בית, וצנן בחשור כח"ג סי' כו שפ"ה שאין להם קדשה לענין מכירה מ"מ אין יכולים לנהוג בהם כנהג בתי-העיר וצנן מהר"י הלוי

באר הכולה

* רחבה של עיר וכו'. עין במשנה בריה. וזה המקום היה להם מנזן לזה, ונאסרו הכי כיון שהיו רק באקראי אין בו קדשה¹⁵⁴. וצנן בריטב"א שדעתו דמכל מקום אין לנהוג בדיון במקום שהוא כיון שהוא מנזן לזה: * השוכרים בית וכו'. עין במשנה בריה טעמו של דבר, וזה פתחתי לפי מה דאסברה לנו הלבוש, עין שם. אמנם מעלת-תמיד מוכח דאין דין זה אלא כגון שהיה דר"י בן-חבית, שלא היה שם רשות להם בחצרמה להזמין מקום קבוע לתפלה מפני הפלכות, והיו מטמנים את עצמם בתחתיתם להתפלל, ובכחאי חנא קבוצה אלא צרואה, כי היום או מהר יתדע ויתבאר באמצע הזמן, מה שאין כן בשוכרים בגלוי בדרך כל העולם, שכל אותו הזמן מכירה היא להם, בודאי יש בה קדשה, כיון שנקבעו אותו מקום לתפלה בכל משך הזמן ולא באקראי בלבד¹⁵⁵, ואף-על-פי שלאחר פלות הזמן אפשר שלא ירצה בעל-הבית להשכיר, מפל מקום אין זה מקרי אקראי בעלמא, כיון שבעל אותו הזמן אין להם קביעות אחרת כי אם שם, וכעין זה משמע גמ"כ מהכנסת הגדולה, הובא בשערי-תשובה, שכתב דאם הוא נצפה ברשות המלך [ותינו שלא בהצנע וכו'] יש בה קדשה, ולעניינא דעמי שפן נכון לדגא, מאחר שגם בגנות דמהר"י בן-חבית פתח מהר"ט ח"ב סימן ד שלא בריא לה דבר זה, והוא חוכך בזה להחמיר כל משך הזמן של השכירות ונחביאו בכנסת הגדולה, ואם יבין על-כל-פנים בשוכר בגלוי בדרך כל הארץ בודאי אין להקל בזה: * תשמישי קדשה וכו'. וצנן אי מהני בזה ד טובי העיר לאפקועי המספחות וכו' וזהו לחלו, כמו בבית-הכנסת המבאר לציל סימן קנר ט"ו, פתח המגן-אברהם שם בסימן הנ"ל סעיף קטן יד דלא מהני שום צנח לאפקועי תשמישי קדשה מקדשמהו, עין שם, וכן פתח שם הנאליה ובה, וכתב פתחו שם בשער הציץ וכן מוכח מדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן ויש פוק בני העיר, ונדחקו שם טובא גם בדינא דבית-הכנסת, טעמא מאי מהני ד טובי העיר, אלא דאסברו לה הרמב"ן והרשב"א דלא חמירא קדשה מפל תשמישי מצוה דנזקין לאח שפוסקים מלעשות בהם מצוה, עין שם, ולא שייך כל זה בתשמיש קדשה, אכן מהר"י מגדים בסימן קנר אות יד באשל-אברהם העיר דמדברי הרמב"ם פ"ק י מהלכות ספר-תורה משמע דגם בתשמישי קדשה מהני טובי העיר להוציאה לחלו על-כל-פנים אם מתפנן לעלותי בדיניה, והעיר ביוה"ד דה"ב מוסיף עוד, דבולין להוציאה לחלו אפלו מלשון בדיניה שבתא היא דאיא טובים במעמד אנשי העיר, וממש כמו בבית-הכנסת דבולין למכרה ולהוציא משמשה בה לחלו וגם המעות יוכלו להוציא למשמה בהם שכתב, והפתיחות פתח פתח הרמב"ם מודה בזה היא דאיא טובי העיר במעמד אנשי העיר, אלא דקצר בלשונו, עין שם בבית-יוסף, וכן סתם בשלחן-ערוך יורה-דעה שם: אלא דהאחרונים תמהו, דמה יעני לקשית הרמב"ן וסיעתו, עין בתשובת חסד-סופר סימן לח שדחק בזה וימה שכתב שם לתמה על הרמב"ם גופא שדבריו סותרין דברי עצמו בריש דין ד

באר היטב

ברורה שנתאש ממנו, אבר חוקתו, עין מ"א ועין לציל ס"ק כז: (ב) ונצרות. ונצרות שלטו נצטו קדש כיון שמתפללין שם תדיר

משנה ברורה

חוקתו. כתבו הפוסקים, דהוא הדין פרנס שעבר מחמת אנס ומנו אחר תחתיו, דכשעבר אנסו חזר לפרנסותו¹⁵⁶, (נט) ואין למנו לשני שום חלק בפרנסות משום איבה דראשון, (פ) ומכל מקום אין לנהוג בדיון בשני, ויתנו לו שום מנוי של כבוד בצרכי צבור, אם עבר משירותו מחמת עברה שעשה, אפלו בשוגג, איתו חזר לשירותו, דקיימא לן במכות [י"ג] לענין רוצח שגלה לעיר מקלטו ושב, דאינו חוזר לשירותו שהיה לו מקום [מ"א], והאלה רבה מסתפק בזה דאפשר דדוקא ברוצח, עין שם, וצנן בריטב"א שם מה שכתב בזה¹⁵⁷: א (א) רחבה של עיר. הוא מקום שמתקבצין בו בתעניות להתפלל בו, (ב) מפני שאז הקבוצ רב ואין בתי-הכנסיות מקלילין אותו: (ב) שמתקבצין בהם וכו'. הנה, אפלו הוא בית פני שצין דר בה אדם, ואין צריך לומר אם מתקבצין להתפלל בבית שצין בו ומשתמשין בו צרכיהם, (ג) בודאי אין על זה שם בית-הכנסת אפלו מתפללין שם תדיר, כיון שאין מיוחד לתפלה בלבד: (ג) באקראי. ונצרות שלטו לא צריכי מקבים ונצרות, שאין מתפללין בהם אלא קשה נדחקים¹⁵⁸, ומכל מקום אפשר לומר: הואיל ומתפללין שם תדיר כל זמן שהם נדחקים, אף-על-פי שהוא אקראי לגבי זה המתפלל, המקום נצפה קבע לעצלים [מהר"ט ח"ב סימן ד]. ובצירות גדולות (ג) שהדרך להתפלל שם בצורה בקביעות, פשוט דכל קדשת בית-הכנסת עלי: אבל בן ופרנס ואצטבא ששכבה, אף-על-פי שפחות לבית-הכנסת אין בה קדשה, ואם היה פחות נגד הדין, יש להחמיר שלא לנהוג שם קלות-ראש ואף-על-פי שהמקום חל, הואיל והוא מבני כננר הנדש איא נלוותא [שם]: ב (ד) השוכרים בית¹⁵⁹. למנו קבוצ, (ד) לחדש או לשנה, והטעם: רכינן דבכלות זמן השכירות יש ביד בעל-הבית שלא להשכיר להם עוד, אם-כן איתו אלא צרוא ואין בו קדשה¹⁶⁰ וזה הטעם מוכח מלבוש, ובעלת-תמיד לא משמע כן, וצנן באר הכולה: (ה) ומתפללים בו. ודקא אם הוא להתפלל לכו, אבל אם הוא בית-המדרש יש בו קדשה [שערי-תשובה בשם תשובת פנסת הגדולה, ואני ידע טעמו¹⁶¹], ואולי דכיון שהוא נצפה קבע גמור להתפלל וללמוד בו בדרך בית-המדרש, לא מקרי צרוא: ג (ו) תשמישי קדשה וכו'. והנה, דאף דבתשמישי מצוה קיימא לן בסימן כא דלאחר שעבר מצותו מחר לזרואי, בתשמישי קדשה אינו כן, אלא אף לאחר שנתבול ואין ראויין עוד לתשמישן, מפל מקום יש בה קדשה וצריך לגנוזו, וגם אסור להשתמש בה שום תשמיש. ודקא תשמיש קדשה עצמה, אבל דבר המשמש לתשמיש-קדשה, והוא הנקרא תשמיש תשמיש, אין בו קדשה ומחר להשתמש בהן אף בעודן קיימים [פמ"ג]: (ז) תיק של ספרים. הנה תורה ונביאים וכתובים שהם קדשה, והתיק הרי

שער הציץ

(ט) מגן-אברהם, וצנן היה אחר כך לרבי אלעזר בן צורה שום חלק בגשיאות: (פ) גם-כן מההיא דברכות שאמר שם שלא נעברה לגמרי משום מפלץ ואין מורדין, כי אם שרפן גמליאל ידש ג' שבתות והוא אחד, ע"ש, וצנן בריטב"א יומא י"ג דמשמע דברכיו, עין שם היטב, וכן הוא גמ"כ בנחת התוספות אשר לפנינו, אף שקצרו דבריהם. ואף דכהן גדול השני, לפי מאי דקמא לן בקבי יוסי, לא היה עובד כלל, ואף-על-פי-כן לא היה מקרי הורדה? שאני התם דהו גופא שאינו ראוי בשום פעם לעבד עבודה בארבעה בנדים מגפר דמעלתו גדולה על-כל-פנים מזהו קדוה. ובהו תוס' קשית חסד-משה, ע"ש: (ב) הרמב"ם פ"ק יא מהלכות תפלה: (ג) תשובות חות-ארי סימן נט, הובא בבירור-יוסף סימן קנר, וכן משמע מלשון הרמב"ם בהלכה כא, ע"ש: (ג) בן מוכח מלשון מהר"ט שהבאתי פה, וילקא על הסריגים שמתפסק בזה: (ד) עין בבירור-מגדים שכתב דלזמן רב נוטה הדבר דלכלי עלקא יש לו דין בית-הכנסת, אבל מלבוש לא משמע כן, דכתב דכיון שאין גוף התקבץ קנה, ע"ש, ולעניינא דעמי פשוט דהדין עין מהר"י מגדים דהו בודאי לא מקרי אקראי, דקא לא פלה מהר"י בן-חבית הדבר מחמת גוף התקבץ, רק מחמת דהני כרסבה של עיר, עין שם, וצנן באר הכולה:

הלכות בית הכנסת סימן קנ"ד

(ח) וארבע (ט) שנותניו בו ספר-תורה או חמש, (י) וכסא שנותניו עליו (כ) ספר-תורה, (ג) (יא) ויולין שתולין לפני הניחל, (יב) יש בהן (ד) קדשה (יג) וצריך לגנון: הגה (יד) * ונזקא הנדבר שפנימין בהן דבר הקדשה בעצמו לפעמים או שנעשית לכבוד, כגון (טו) המכסה שעל הקרשים של הספרים, אבל אותו מכסה שהוא לשמור אותו

באר היטב

כל זמן שהם נדחקין, מהרי"ט, עמ"א, פנ ופרנס ואצטבא שסיבה אעפ"י שפחות לבהכ"נ אין בה קדשה, ואם היה פחות נגד הניחל יש להקמיר שלא להשתמש בהן. שם: (כ) (ג) ס"ת. בלא מטפחת, ס"ו בהג"ה: (ד) קדשה. וזה"ל מקס ספרים ומקס מטפחותיהן, גמרא:

משנה ברורה

משמיש לקדשה, (ה) והוא הדין לשאר ספר-קדש, ומה שכתב "ורצועות תפלין", הוא הדין (ו) למיק שלקדש, וכל זה (ז) בין בשל-יד ובין בשל-ראש: (ח) וארבע וכו'. מקרי שהוכן לכך ואפלו אם עדין לא נזן בו רק פעם אחת, או שלא הוכן מתחלה לקדש, אף שרגיל לזון שם בקביעות, גם-כן נתקדש על-ידי זה, וכנ"ל בסימן מב במשנה ברורה סעיף קטן ט וכו', עין שם: (ט) שנותניו בו ספר-תורה. קא משמע לן דלא גמרא דלשמירה בעלמא עכ"ל ולא לכבוד, ואין על הארבע שם תשמישי קדשה [גמרא]. ואותן תבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו, שהספרים מכסים בגיד ובגדור או בקרשים, מקרי התבה משמיש (תשמישי) [ספר שיוצא-בכזה בשם תשובת ר"י בן הר"א]. ואף דבארבע שנותניו בו ספר-תורה, קמא לן דאפלו הספר-תורה מונחת בתוך אפלו הכי הוי הארבע תשמישי-קדשה, כמבאר ב"ורה דעה סימן רפב סעיף יב? אפשר דארבע שאני, שעשוי לכבוד הספר-תורה, כדאיתא בגמרא, מה שאין בן באלו התבות שעשוי רק לשמירה בעלמא: (י) וכסא וכו'. הוא השלחן שעומד על הבימה. ואף דעליו מנח מטפחת וכל המטפחת מנח הספר-תורה, אם-כן השלחן אינו אלא תשמיש לתשמיש, אפלו הכי דין תשמיש קדשה יש לו, משום (ס) דלפעמים נותניו עליו הספר-תורה בלא מטפחתו [גמרא]: (יא) ויולין שתולין, הוא הפרכת, ונינו למנהג התלמוד שהיו לפעמים מניחין ספר-תורה עליה או שהיו מכסין בה הספר-תורה [ונראה שהיה זה דבר מצוי בזמננו, (ט) דאם לא-כן הוי לה תשמיש אקראי בעלמא ואין על זה שם תשמיש קדשה], אבל האידנא דלא נהגין הכי, הוי לה רק תשמיש לתשמיש; וזהו שהגיה הרמ"א לקמן בסעיף ו בהג"ה [אחרונים]: (יב) יש בהן קדשה. והוא הדין מקס ספרים ומקס מטפחותיהן, והניו נקב של הספרים: (יג) וצריך לגנון. הניו אתר שנתפלו ואין עומדין לתשמישן עור, אפלו הכי יש בהן קדשה ואסור להשתמש בהן או לזרקן, ועליהן יגנום במקום המשמיר, מה שאין בן תשמיש לתשמיש, אפלו בעודן נקמין מתר להנחת בהן, וכנ"ל: (יד) ונזקא הנדבר וכו'. זה הכלל: כל שנוצץ ממש בקדשה בלי הפסק, אף-על-פי שאין בלי-כך לכבוד לשמירה בעלמא, והלכבוד, אף-על-פי שאין נוגע בה, כמו ט"ו בסוף ומכסה על הקרשים, הואיל ומנח על הקדשה, מה שאין בן פרכת שלנו בסעיף ו, אף-על-פי דבר וכו' וכו' הוא, מפל מקום הוי כמחצה ואין מנח כלל על הקדשה [פמ"ג]. ועין בבאור הלכה מה שכתבנו בשם הגר"א בזה: (טו) המכסה שעל הקרשים. שדרשן היה לעשות לספרים תיק של קרשים וצליהן היו מכסין במכסה

שער הציון

תרגום: 1 נתיק העליון של התפלין, עשוי כסף.

(ס) פרי-מגדים, וכן משמע במה שהביא בשו"ת ברכה שנותניו ברתה, אף קשה ממנה ל"ב ע"א רש"י ד"ה הלוחות, עין שם: (י) גמרא: (ז) ברצועות מוכח מהניא בגמרא דהנתינו וצונומיתן לשון רבים, וממילא מוכח דהוא הדין למיק, דהא קמ"ל בפרקא פתחא תיק של תפלין ורצועותיהן, ובפרי-מגדים מסתמך דאפשר דהכתיב של זה הוא רק תשמיש קדשה, וממילא הכלל-ה"ל של כסף שעליו הוא רק תשמיש לתשמיש; ולא נהירא כלל, דהא תיק דוקא ורצועות קמ"ל, ומה שדחק עצמו משום דמכסה גם הרצועה, ורש"י הו"ל מקום היד קדשה עצמה, מה יצאה לשיטת התוספות דסבינא להו דכל הרצועה נתי רק תשמיש קדשה, וגם לא לשתמיש שום פוסק דליקא דתיק של תפלין קאי דוקא אשל-ראש; ועוד, אף לדידה דהכתיב הוא רק תשמיש קדשה שמשמש להפרשיות, אפלו הכי הוי תיק של כסף גם-כן תשמיש קדשה, כדאיתא ב"ורה דעה רפ"ב דתפוחי-כסף שתולין על המטפחת של ספר-תורה הוא תשמיש קדשה, וכמו שכתב בעצמו בסימן זה באשלי-אברהם לענין שרי-כסף שתולין על המטפחת של הספר-תורה, דכיון שתולין אותו לכבוד הוא בכלל תשמיש קדשה: (ז) ואף דבזמננו אין מצוי זה, אפלו הכי עצמים ששמשו קצת המטפחת מתחמין והשלחן משמש לספר-תורה, והכתיב נחא שלא הגיה הרמ"א על דין זה כמו על פרכת בסעיף ו: (ט) ט"ו, וכן מוכח בר"ן פ"ק ג"ה העיר דבר המתחיל הלוחות, עין שם:

שערי תשובה

סימן מר שכתב דאם נעשה ברשות הפלג אעפ"י שאין להם בו אלא חזקה יש בו דין קדשה, ובה"מ אף בלי"ז יש בו משום קדשה, כ"כ בב"י בשם

דאל"כ יש לו דין בהכ"נ: (ג) תולין. וידרן הוי תשמיש לתשמיש, עין בבאור הלכה

שכתב שם סתם בתשמישי קדשה דנגזין, ולא חלק דעל-ידי מכירה יוכל להוציאם לחל, לא קשה מידי, דבכ"ז שם בסוף דין ד קאי על כל דבריו שם בדין ד. ולענין דעמי, טעם הרמב"ם והטור הוא פשוט [דבאמת על טעם הרמב"ם דבר הקדש הו"ל, ועין שם מה שחזש הוא פנה, וגם דבריו דחוקין קצת], דסבירא להו דכ"ז טובי העיר דמהני בבית-הכנסת הוא משום דכל הנזיר נזיר על דעתם וטו"ו כמו הקדש על תנאי דמהני, וכעין הדין דירושלמי פ"ק בני העיר [ותביאיהו הראשונים]: רבי ירמיה אביל לגזילה, מתחין יתבין מנזישו בנו ארזא, אקא וקאל לרבי אמי, אמר לה: אמי אומר, לך התנו עליו מתחלה. ולפי טעם זה אין חלוק בין תשמישי מצוה כמו בית-הכנסת ובין תשמישי קדשה ובכללן מהני ד' טובי העיר, וכן משמע בגמרא מגלה שזה טעם דמהני טובי העיר, שזה לשונו: אבל אם מכירה ד' טובי העיר במעמד וכו' נאצה לחלוק, אפלו מכיר אותה להוריד דמינה לקדשה קלה, ואפלו להוציאם לזכרי חל, וכן נאצה קדשת הבית לחלוק ביד הלוקח לכל מיני תשמיש, שלדעת בן הקדושה ושללם נסמך, עד כאן לשונו [ומכל מקום אפלו לפי סברא זו לא יתישב מה שהסמך השור ב"ורה דעה שם דקא דאב"י הרא"ש, דחיד בשלו הוא בטובי העיר במעמד אנשי העיר, ומשמע ממנו שם להדיא דלפי זה גם נחיד יכול למכור תשמישי קדשה שהקדיש להוציאם לחלוק, ובאמת קשה מאד: הוי דאפשר לומר דבשעה שהקדיש הקדיש אדעתיה וסלה את הדבר ברצונו, ולא גרע מאם סלה בדעת יחיד בעלמא, וכמו שפצאית באמת במדריכי בסימן תתכ"ד בשם הראב"י, עין שם, מפל מקום מסתברא דלא תלי בדעתה, אלא באם ירצה לקבץ ולהוציא הדמים לחלוק ראשי, אבל לומר שבשעה שהקדיש תלה בדעתו שאם ירצה להוציא את החפץ עצמו לחלוק יחא ראשי, הו"ל לא מסתברא כלל, ואדרבה, כל שלא התנה בפרוש, מסתמא הקדישה לעולם], ומפל מקום לענין דקא, אף דעת הרמב"ם והטור שולחן-ערוך שם להקל, וגם מהרצ"ה המוכח במדריכי פ"ק בני העיר סימן תתכ"ו משמע גם-כן דמכירת בני העיר מהני לאפקועי לחלוק אף קדשת תשמישי קדשה [ואף שבבגד"שע מפרש באפן אחר, אבל דבריו דחוקין], מפל מקום קשה להקל נגד כל הני רבותא: הרמב"ם והרשב"א והרי"ט ב"א והר"ן הנזכרים לעיל, וגם מלשון הגר"א בסעיף ט משמע גם-כן דאינו יכול להוריד תשמישי קדשה מקדשתן בשום גזין, ועין בפרי-מגדים בג"ג במשקלות-הקב אות טו שגם הוא נשאר בדין זה בצדק עין: * ונזקא הנדבר שפנימין וכו'. עין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם הפרי-מגדים, ומבאר הגר"א משמע דכל שהוא נוגע בקדשה עצמה, אף-על-פי שהוא רק לשמירה לבד מפל מקום מקרי תשמיש קדשה ומה הפסק הרמ"א לענין ארון הקבורה, דמשום שהוא לשמירה לא מקרי תשמיש קדשה, צריך לומר לדבריו, משום דאינו מצוי שצ"ח ספר-תורה בתוכו בלא מטפחת ואין הארון נוגע בקדשה עצמה, ועין מה שכתבנו לקמיה:

הלכות בית הכנסת סימן קנר

ביאורים ומוספים

[משני' ס"ק ז]

ומה שכתב "ורצונות תפלין", הוא הדין למיק של תפלין.

(9) והטעם שהרצונות ונרתיקי הבתים נקראים תשמיש קדושה, כתב הביה"ל לעיל (סי' מב ס"א ד"ה חדשים) שהנרתיק נקרא תשמיש קדושה משום שמשמש לקדושה שנכנסת בו, ואילו הרצונות נקראות תשמיש קדושה, משום שמשמשות לקדושה, שעל ידן מניח האדם תפילין על ידו ועל ראשו. וראה שם מה שחילק על פי זה ביניהם לענין הזמנה.

[שעה"צ ס"ק ז]

ובקרי' מגיד מסתפק דאפשר דהפית של ד' הוא רק תשמיש קדושה.

(10) וטעם החילוק בין של יד לשל ראש, כתב הפמ"ג (סי' קנר משב"ז ס"ק ב הובא בביה"ל לעיל סי' מב ס"ג ד"ה תפילין חד וימנא) שאין על התפילין של יד שיין כמו שיש על התפילין של ראש, וראה גם בביה"ל שם שדחה את דבריו, והוסיף, שגם הפמ"ג כתב לבסוף על דברי עצמו שמה שכתב שהנרתיק של תפילין של יד הוא רק תשמיש דתשמיש, צריך עיון בזה, ועוד ששם (סי' מב א"א ס"ק ו) כתב הפמ"ג שגם הבית של יד נחשב כגוף הקדושה, ולא תשמיש קדושה כמו שכתב כאן.

[משני' ס"ק ט]

ואותן תבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו⁽¹¹⁾, שהספרים מכונים בגי' ובעור או בקרשים, מקרי התבה תשמיש דתשמיש⁽¹²⁾ וכו', הוי הארצו תשמישי קדושה⁽¹³⁾ וכו', שעשוי לקבול הספרות⁽¹⁴⁾ וכו', מה שאין כן באלו התבות שעשוי רק לשמירה בעלמא⁽¹⁵⁾.

(11) ולענין קדושת ספרים שלנו, שאינם כתובים בכתובת סתם אלא בכתב אשורי, ואף אינם נכתבים בכתובת יד אלא מודפסים, כתב לעיל (סי' מ ס"ק ד) שמימי יש בהם קדושה, וכן כתב לקמן (סי' רמ ס"ק כט). ועוד כתב (סי' מ שם) בשם ה"י (יד"ד סי' רע"א ס"ק ח) שכל המיקל בקדושת ספרים הנדפסים עתיד ליתן את הדין, כיון שדפוס הוי כמו כתיבה. אך הביא שבשורת חוות יאיר (סי' קפד) נוטה להקל בזה בשעת הדחק לענין תשמיש בפני הספרים כשאין לו במה לכסותם. וראה שם בט"ז שהטעם שדפוס כתיבה הוא משום שדחיקת האותיות על הנייר נחשבת ככתיבה. ולענין ספרים הנדפסים בימינו במכונות דפוס בכוח החשמל ואף בצילום, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"ג קרליץ (גנזי הקדש פ"א הע' ד) שמימי טענים גניזה, וחלילה לנהוג בהם מנהג בזיון.

(12) ואף אם יש בארון הספרים גם חוברות וקונטרסים שאינם מכורכים, כתב השיורי ברכה שכיון שחוב שימוש של הארון הוא להנחת ספרים מכורכים, אין הוא נחשב אלא כתשמיש דתשמיש. אמנם, לענין איסור תשמיש מבזה בפני הספרים, כתב לעיל (סי' מ ס"ק ד) שכריכת הספר אינה נחשבת כיסוי, והרי היא מגוף הספר. והגר"ג קרליץ (גנזי הקדש פ"א הע' מה) צידד מטעם זה [וגם משום שלכאורה ספרים כבדים המונחים בארון על פי רוב נוגע גוף הספר בקצהו בארון עצמו] שיתכן שמה שכתב כאן הוא באופן שהספרים עטופים בקופסת מיוחדת, שאז הארון נחשב תשמיש דתשמיש קדושה. ודעת הגרי"ש אלישיב (שם) שארון ספרים שבלה, ימכרו בדמים מועטים ויקנה בהם ספר, ואז מותר לזרוק את הארון, וראה גם שו"ת אמרי יוסף (ח"א סי' מה) ושו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' מא). וטעם נוסף להתיר להשתמש בארון ספרים לדברי חול, ביאר החו"א (הגר"ג נדל משמו ארחות רבנו ח"א עמ' עז) שמתחילה כשיחדד את הארון עבור הספרים מסתמא היה בדעתם שיניחו בו גם דברי חולין כמו עט ונייר וכדו', ואם כן לא חלה עליו קדושה מעולם.

ולענין עטיפות של ספרי קדש העוטפות את כריכת הספר [שהכריכה עצמה היא תשמיש קדושה כמבואר במשני' כאן], דעת הגרי"ש אלישיב (גנזי הקדש פ"א סי' א) והגר"ג קרליץ (שם) שאם העטיפה נועדה רק לשמור על הכריכה של הספר שלא תיקרע, אינה טעונה גניזה, כיון שנחשבת תשמיש דתשמיש קדושה כמו ארון ספרים, אך אם נועדה גם לטוי הספר נחשבת תשמיש קדושה כמבואר במשני' כאן לענין ארון הקדש.

(13) ולענין המנהג לזרוק את ההרשעות על ארון הקדש לאחר החבטה, ראה מה שכתבנו בסי' תרסד ס"ק כט.

(14) וראה להלן ס"ק יד ובהערותינו שם.

(15) אמנם להלן ס"ק יד מבואר שכשעשוי רק לשמירה בעלמא, אין עליו דין תשמיש קדושה אף אם נוגע בקדושה [ואם כן אף כשהספרים אינם מכוסים בנייר ועוד לא יהיה על התיבות לכאורה דין תשמישי קדושה]. וראה בביה"ל (ד"ה דוקא) שלדעת הגרי"א אף כשעשוי לשמירה בעלמא יש לו דין תשמיש קדושה אם נוגע בקדושה.

[משני' ס"ק י]

ועל המטפחת מנח הספרות⁽¹⁶⁾ וכו', אפילו הכי דין תשמיש קדושה יש לו, משום דלפעמים נותנין עליו הספרות⁽¹⁷⁾ בלא מטפחת⁽¹⁸⁾.

(16) ובטעם מנהג העולם להניח סידורי תפילה ושאר ספרי קדש על המפה שעל הבימה [וכן התיר הגר"א מלצר (שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' קיח אות א)] אף שנחשבת תשמיש קדושה משום שמניחים עליה את הספר תורה, וכמבואר במשני' כאן ולעיל (סי' קמא ס"ק ד), ראה ברמ"א להלן (ס"ח) בשם תרומת הדשן (סי' רעג) [לענין הבימה עצמה ושאר דברי קדושה], שכיון שנהגו להשתמש וליהנות מהם ואי אפשר להיזהר ולהימנע מכך, לב בית דין מתנה עליהם מתחילה שיהיו מותרים להשתמש בהם, ואף שלא התנו כן במפורש, כאילו התנו דמי. וראה לקמן (ס"ק לו) שכתב בשם התרימות הדשן שהיתר זה הוא רק בדוחק כדי ליישב קצת את מנהג העולם שאינם נוהרים בזה, אך לכתחילה ראוי להתנות במפורש על זה, וראה בהע' הבאה.

אך להניח על הבימה דברי חול [כובעים וכדו'], דעת הגר"ש איערבך (ביצחק יקרא) שלא ראוי להניחם על הבימה, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ה תשובה סב).

ואצל החו"א (דינים והנהגות פ"ה אות ח) נהגו לפרס בשעת הקריאה מפה נוספת מעל מפת הבימה הקבועה, וביאר הגר"ג קרליץ (גנזי הקדש פ"ה הע' מד) שעשו כן כדי שהמפה הקבועה לא תשמש כמפה לספר תורה, אלא המפה העליונה בלבד נחשבת מיוחדת לספר תורה, ואין להניח עליה אפילו ספרי קדש, ואילו המפה הקבועה נחשבת רק תשמיש דתשמיש, ומותר להניח עליה כל דבר.

(17) וראה בשעה"צ (ס"ק ח) שאף בזמננו שלא מצוי כן, יש לשולחן דין תשמיש קדושה, כיון שלפעמים נשמט קצה המפה והשולחן משמש לספר תורה. אמנם לעיל כתב (סי' קמא ס"ק ד) לגבי אדם שקשה לו לעמוד כשהוא קורא בתורה, שלא ישען על המפה שעל גבי השולחן כיון שהיא תשמיש קדושה, אלא ישען על השולחן עצמו, ולכאורה ההיתר משום שהוא תשמיש דתשמיש. וביאר בשו"ת אז נדברו (ח"ג סי' מט) שהטעם שהתיר המשני' שם להישען על השולחן הוא מצד שלב ביד מתנה עליו וכמבואר ברמ"א להלן בס"ח להדיא שנהגו ליהנות מהשולחן בכמה הנאות המשך במילואים עמוד 20

75) וכדעת ראשונים אלו נקט להלכה במשנ"ב (סי' מח), שביט כנסת
הוא רק בכלל תשמישי מצוה. אמנם בביה"ל לעיל (סי' ד"ה רשאים)
נראה שלא הכריע בזה ונשאר בצ"ע, וכן מבואר במשנ"ב (סי' ס)
ובשע"צ (סי' סה) שלא הכריע בזה, ועם לפי הטעם שהביא להלן
בהמשך דבריו (ובביה"ל לקמן סי' קנד סי' ד"ה תשמישי) מבואר לכאורה

89) אמנם, ראה בבחי'ל שם (סיד ד"ה ויש) שהפמיג מצוד שהכרתה השוע' היא לחתיר, ואם כן יתכן שסתם כאן כפי דעתו להלכה, ובכף החיים (ס"ק קח) כתב שמדובר כשמכריחו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, שאז יכלו להוציא המעות אפילו לחולין, ואם כן הוא הדין שירכלו להחליפם באחרים הם יוצאים לחולין, וראה במשנב ס"ק סו שהביא מחלוקת בזה אם מדובר כאן בשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר.

7) ומ"מ כתב הרמ"א שם (ס"א) שיש אומרים שרק גניזה אינם צריכים, אך איז לנהוג בהם מנהג ביזוי לזרוקם לאשפה, ויש מודקדים לגונם.

מילואים הלכות בית הקנסות סימן קנר

המשך מעמוד 82

לאשפה בבדיון, מאחר וניכרים שבאו מספר [בשונה מפירור הקדיחה שלא ניכר שבאו מספר].

ולענין ספר תורה שנמחק הכתב מן הקלף ונשאר רק אותיות מפורזות, כתב לקמן (שם ס"ק לו) שאף שאין מצילים ספר תורה כזה מן הדליקה בשבת, לענין גניזה פשוט שצריך לגנוזו. וביאר שם בשעה"צ (ס"ק לה) שלא גרע ממקד ספרים שטען גניזה.

[משנ"ב ס"ק יג]

יצ"ל-כן יגנזם במקום הקשקש.

19) ואין קודש שהחלף בחדש ופירקו את קרשיו של הארון הישן, ואין אפשרות לגנוזם או לשומרם, כתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' כה) שימכרו את הקרשים על פי הגבאים והמתפללים [אף בבית הכנסת של כרכים, ראה משנ"ב לעיל סי' קנב ס"ק לח]. תל די זה תפקע קדושתם, ובכסף שיתקבל יקנו ספרי תהילים לבית הכנסת. ולאחר מכן ישרפו את הקרשים, ורצוי להמשיך לשורפם בליג בעומר בהדלקת רשבי, וכן רצוי לאסוף את האפר ולגנוזו.

[משנ"ב ס"ק יד]

כל שנוגע במש בכתב פלי הפסק, אף-על-פי שאין פל-כן לקבול רק קצת שמירה כמו ארנז (וכו'), ולקבול, אף-על-פי שאין נוגע פן, כמו טסי-כסף ומכסה על הקרשים, הואיל ומנח על הקדשה²¹.

20) אמנם לעיל (ס"ק ט) כתב שארגז שותנים בו ספר תורה, אף שהספר תורה מונח בתוך תיק ואינו נוגע בקדושה עצמה, יש על הארגז שם תשמיש קדושה, כיון שעשוי לכבוד הספר תורה. ואם כן משמע שם שארגז נעשה רק לכבוד, וכן הוא לשון הרמ"א שארן הקודש הוא 'כמין ארגז שאינו עשוי רק לכבוד התורה' [ובעין זה העיר בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' מה). ואולי כותת המשנ"ב כאן לארגז שותנים בו חומש ולא ספר תורה שאז נעשה גם לשמירה, וכמו כן נוגעים שם הספרים בארגז עצמו ללא הפסק מטפחת].

21) וכן תפוחי כסף שתולים על המטפחת של ספר תורה, כתב בשעה"צ (ס"ק ז) שהם בכלל תשמישי קדושה, כיון שתולים אותם לכבוד וכמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רפב סט"ז) ובביאור הגר"א שם (ס"ק לג).

מטעם זה [וראה גם בתרומת הדשן (סי' רעג) שהוא מקור הדין שכתב שנהגו להישען על השולחן, וראה בהע' לעיל שזהו היתר דחוק ולבתחילה ראוי להתנות במפורש], אבל להישען על המפה לא הותר המשנ"ב, כי לא החבר ברמ"א שם, וכמבואר במשנ"ב (ס"ק לו) שלא הותרו אלא במה שיש מנהג מבורר להקל, וטעם הדבר יתכן משום שרק על השולחן אי אפשר להיזהר, ולא על המפה, כי בזמנם השולחן לא היה מכוסה כל השבוע במפה [אך ראה בב"י שהביא היתר זה גם על המפה]. ולפי זה בזמננו שמכוסה כל הזמן במפה, מותר כיון שלב ב"ד מתנה עליהם, ומסיים, שאין זה אלא לימוד זכות על הנהגים כן, אבל למעשה יש להחמיר, וראה בהע' לעיל בשם הגר"א מלצר.

[משנ"ב ס"ק יב]

והוא הדין קקק ספרים וקקק מטפחותיהן, ונהני קקב של קספרים¹⁸.

18) ולענין הגליונות הרקיים שבשולי צדי הדף, כתב לקמן (סי' שלד ס"ק ג) שאם כבר למד בספר, כבר התקדשו בקדושת הספר, אך אם עדיין לא למדו בהם, אין בהם קדושה, כיון שנחשב כאילו התנו מתחילה שלא תחול הקדושה עליהם [שהרי עומדים לחתוך אותם בבית הדפוס כדי ליישר את הדפים], והזמנה גם כן לאו מילתא היא.

ומטעם זה, כשקודח בספר לצורך בריכתו, דעת הגר"ש אלישיב (גנוז הקודש פ"ח הע' יב והע' כ) והגר"ח קניבסקי (שם עמ' רסא אות לו) שהפירורים שנופלים במהלך קדחת החור, אם הוא ספר שכבר למדו בו יש קדושה על הפירורים וצריך לגנוזם, אבל בספר חדש, אין לפירורים אלו קדושה [וראה במשנ"ב שם שבמשאת בנימין הותר גם בספרים ישנים שכבר למדו בהם, שכיון שנהגו לחותכם ולהשליכם הרי זה כאילו התנו עליהם מתחילה, וכ"כ המחציה"ש שם, וכתב בשעה"צ שם (ס"ק מה) שבא"ר משמע שמסכים כך להלכה (הערת הגר"מ קארפ גנוז הקודש עמ' שמא) וראה עוד בהערותינו שם].

ומ"מ שולי גליונות ספרים חדשים שנחתכו כדי ליישרם, אף שאינם טעונים גניזה כשעדיין לא למדו בהם וכמובא לעיל, החמירו הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (גנוז הקודש פ"ח הע' כב) שלכתחילה לא יורקם

הלכות בית הקנסות סימן קנר

המשך מעמוד מב

(מובא בגני הקודש עמ' שז) לאסור על הדפסת פסוק או חלק ממנו במודעות והזמנות וכדו' [וראה שם (פ"ט סי"ח) אופנים בהם מותר לכתוב חלק מפסוק].

וכן העיתונים שמדפיסים בהם דברי תורה, הביא בשדי חמד (פאת השדה מערכת הכ"ף כלל יב) שאין לעשות כן, כיון שאין נהגים קדושה בעיתונים הללו, אלא משליכים אותם לאשפה, וכ"כ החזו"א (אגרות החזו"א ח"א קפג) שאין לכתוב מאמרי תורה בעיתון, שהתורה היא בבחינת שבייה שם, מלבד מה שסופם להיעשות תכריך לחמאה, וכן כתבו כל גדולי הפוסקים בכרו (גנוז הקודש שם עמ' שז-שט) שאין להדפיס בעיתון שום פסוק או דברי תורה במשך כל ימות השבוע, כיון שסופם להיות מושלכים באשפה, מלבד בערב שבת ויום טוב [כדי שלא תהיה גזירה שאין עורכי העיתונים יכולים לעמוד בה]. וגם אז יש להדפיס את דברי התורה בנפרד משאר דברי החול, וראה להלן לענין גניזת עיתונים.

ולענין מטבעות שהוטבע בהן שם בן ד' אותיות, כתב לקמן (סי' שלד

השם. ואף כשקובעים קלף זה בעמוד לפני החזן, כתב שאם לא מניחים שם טבלא של זכוכית יש למחות בידם, כי על ידי הנרות שקובעים בעמוד בא ברוב העיתנים יידי מחיקת השם חס ושלום. וכן לכתוב 'שלום' עם וא"ו באגרת הרשות, כתב לעיל (סי' פד ס"ק ו) שאף כשכותנו לשאלת שלום או כשכותב שמו של אדם, נכון שיכתוב 'שלם', כיון שמצוי שנוק' לאשפה, ו'שלום' הוא שמו של הקב"ה].

ומטעם זה, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קלד וקל"ה) שאין לכתוב בתוך חוברות פרסום אף של ארגוני צדקה וכדו', פוסקים מהתורה או נוסח ברכות כמו ברכת המזון ותפילת הדרך וכדו' [אף אם משמיט את השמות מהברכה], כיון שידוע שרוב בני האדם מושלכים זאת לאשפה, ואין לסמוך על מה שכותבים שם שיש להתנהג בכבוד עם נייר זה, כיון שרוב האנשים אינם קוראים זאת, וגם רבים מהרואים אזהרה זו לא משגיחים בזה. והוסיף, שכמו כן בהזמנה לחתונה אין לכתוב שום פסוק כמו "קול ששון וכו'" וכדו', וכתב שכן נהג בנישואי ילדיה, וכן ראוי לכל אדם לנהוג, וכן כתב כל גדולי הפוסקים בכרו

